

Dettrich Árpád: É L E T E M.

Szakaszok:

Indulás, tanulás.

Tanítás technikumban.

Számítógép programozás tanulás, -tanítás.

Alapállásom a tanítás.

INDULÁS, TANULÁS.

1931. november 30-án születtem {0^h15'} **Kőbányán**, bár a szüleim **Sashalmon** laktak. Nyolc éves koromig ott cseperedtem {„falun”}. **Óvodába** és az **első elemibe** is ott jártam. 1939-ben apám az OMTK-nál egy fiók vezetője lett. A fiók {üzlet} Szt. István krt. 2 sz. házban volt, bejárat a Rudolf tér felől {**ma Jászai Mari tér**}. Ezért kerestünk **Pesten** lakást. Igen hamar kikötöttünk a XIII. Katona József utca 17 sz. házban a harmadik emeleten. Ott éltem napra pontosan 50 évig. A Sziget utcai elemi második osztályába iratot be apám. A Szemere utcai elemiben végeztem a III. és IV. osztályt.

A **Piarista** gimnáziumban kezdtem a középiskolai tanulmányaimat 1942-ben. Csak hat évig voltunk a **Kegyess Atyák** oltalma alatt, 1948-ban államosították az iskolát. A szellemi kapcsolatot megtartottuk addigi atyáinkkal. Mi a cserkészek különösen **Sík Sándorral**. Engem a személyes kapcsolat és az akkor megismert két verse irányított a pályámra 16 éves koromban {„A hajnal szerelmese” és „Az acélember”}.

A középiskolai tanulmányaimat a **Vörösmarty** gimnáziumban fejeztem be az államosítás következményeként, 1950-ben. Kitűnő érettségi bizonyítvánnyal.

ELTE TTK **matematika-fizika** szakos tanárjelöltként folytattam a tanulást, amit 1954-ben fejeztem be sikerrel. Az egyetemi működésem végig sikeres volt {**tandíjmentes, maximális ösztöndíj, menza, ingyen jegyzet és tankönyv**} amit a tanáraink is elismertek {**másodévtől az algebra professzorom mellett voltam demonstrátor. Negyedéves voltam, amikor Szász Pali bácsi megkért, hogy egy beteg tanársegédjét helyettesítsem.**}

TANÍTÁS KÖZÉPISKOLÁBAN.

A **Varga Katalin** gimnáziumban gyakorló-tanítottam a minket segítő tanáraink elismerésével. A gyakorlat után is „visszajártam” helyettesíteni.

Már akkor elhatároztam, hogy középiskolai pályafutásom 8 évig tart majd, két osztályt viszek végig, azután valamilyen matematikusnak való foglalkozást keresek. Bízva abban, hogy ott is lesz tanítási lehetőség.

Az egyetemi tanulmányaim befejezése előtt kötöttünk házasságot **Balogh Évával**, aki akkor a **Danuviában** dolgozott, mint adminisztrátor. {**előtte 6 évig „jártunk együtt”**}

Az egyetemről **vidékre kaptam állást** {**Pesti lévén, a korszellemnek megfelelően**}, amit **nem fogadtam el**. A KGM (Kohó-, és Gépipari Minisztérium) **esti tagozatra** keresett főhivatású középiskolai matematika tanárt.

Jelentkeztem, elfogadtak.

A **Bánki Donát** gépipari technikum esti tagozatán tanítottam négy évig. Közben 1955-ben átváltottam nappali tagozatra a **Bláthy Ottó** technikumba, ahol hét évig tanítottam.

A **középiskolai matematika tematika technikai formája** megmozgatta a gondolkodásomat. A tanmenet a gimnáziumi mintának felelt meg, amely „másolása” a technikai gondolkodás hiányára

utalt. A matematika tananyag II. és III. osztályra eső részére a II. osztályban kezdődő műszaki tárgyaknak már év elejétől szükségük lett volna. Átrendeztem a tanmenetet. Elsőben megtanítottam mindent, amire a műszaki tanároknak szükségük lehetett. Ezt folytattam a második osztályban súlyt fektetve a matematika gyakorlati alkalmazására. A következő két évfolyam az addig tanultak ismétlésére és az elméleti alapjainak megerősítésére szolgált. A módszeremhez igazodó jegyzetet készítettem, amit az esti tagozatos tanítványaim, közel 70 oldalas jegyzet formájában nyomdai úton, igen sok példányban, a tanulóim rendelkezésére bocsájtottak.

{„A TECHNIKUMI MATEMATIKA ANYAG RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA” Budapest, 1957}

A szakfelügyelőm áldását adta „merész” lépéseimre.

A jegyzetben lévő szöveget szinte szóról-szóra megtanulták a tanulók a négy év alatt.

A metodikában is egyéni úton haladtam. A tanulók az ország számos iskolájából kerültek a technikumba. Új szemlélettel „vezettem be” őket a *matematika országába* megtanítva ennek az *országnak nyelvét*. Az osztályozást is speciálisan, a tanulók segítségével oldottam meg. A szakfelügyelőm a budapesti technikai matematika tanárokból alakított egy öttagú teamet, akik részt vettek a kísérletemben.

A SZÁMÍTÓGÉP MEGISMERÉS, ALKALMAZÁS.

A Szovjetunióban **Sztálin** halálával (1953.III.5.) megszűnt a computer tudósok üldözése, aminek eredménye nálunk is megmutatkozott. A MINSZK-i gyár 1956-ban megajándékozta az MTA-t egy *első generációs* számítógéppel sok, nagy ládába csomagolva. Egy fiatal matematikus és mérnök gárda {*egyetemi hallgatók*} „nekiveselkedett” és 1959-re talpra állították az **M3** jelű gépet, a géphez mellékelt dokumentáció alapján. Annyi változtatással, hogy *második generációs tárat* építettek bele. Örömmel hallottam a gép beindulásáról, elmentem az **Akadémiára** megfelelő anyagot kérni, mert máshol írott anyagot a könyvtárakban nem találhattam. Volt időm a tanulásra, mert 1962-ig szándékoztam a technikumban tanítani.

Megtanultam az **M3**-at programozni {*papíron*} és megismertem a számítógép alkalmazásáról szóló irodalom egy, hazánkban elérhető, részét {*leginkább német nyelven, de volt, amit orosz nyelven*}.

A KGM-ben 1962-ben döntöttek egy ELLIOTT 803/B számítógép beszerzésén és felállításán. Kerestek megfelelő szakembereket. *Jelentkeztem, megfeleltem.*

Elkezdtem „megtanulni” a várható gépet. A NIM-ben egy éve már működött olyan gép. Odaengedtek tanulni {*Csébfalvi Károly volt a vezető*}. Az ELLIOTT cég adott a gép mellé egy hat kötetből álló programozási kézikönyvet. Telve kész programokkal. Azokat megismertem és kipróbáltam.

Így még az ősszel „igazándiból” *megismertem a gépet* { megtanultam igen alaposan }.

A nagy program készlet megismerésének eredményeként bele avatkoztam a „közhasznú” programok menetébe, amivel „emberközébe” kerültek. Ott tettem az első lépéseket az ember-gép kapcsolat *emberivé* alakítására.

Az adott gép közelgő átvételére gondolva sok teszt-programot készítettem a NIM-ben. A beállított gép a cég teszt-programjaival rendszeresen működött, az én *programjaim azonban sorban hibát jeleztek.*

A gépet visszavitték. Bocsánatot kértek és magyarázatot adtak. Kis idő múltán küldtek egy új gépet, amit sikerrel átvettünk. Először fordult elő a NATIONAL ELLIOTT céggel egy ilyen felsülés, és pont itt nálunk. {*Nem a napi imájukban emlegették a nevemet angolhonban*}

Közben sorra *vettem fel* a munkatársakat a jövődi számítóközpontba.

Laboránsnak érettségizett kislányokat. **Programozónak** matematikusokat.

Szervezőknek közigazdákat {*Újlaky Tamás érdeme*}.

Betanítottam az új munkatársakat a gép alkalmazására, mert a hatvanas évek elején a számítógépet még „mesebeli szörnynek” tekintették az emberek. Csak a bátrak és a kíváncsiak vállalkoztak az új módi megismerésére. Az oktatásban elsősorban a programírást helyeztem a súlyba, de bevezettem a program tervezés új szemléletét {[moduláris programozás](#)} is, amely „nyelven” megtanultak „beszélni” és gondolkodni.

A számítóközpont felkészülten várta a felhasználókat, a kiszolgálás osztályon felüli volt. A gép valóban ember közelbe került. Hála a társaim tanulókészségének és emberfeletti szorgalmának.

Közben otthon, „házunk tájékán” is, változás történt.

Két fiunk született {[Csaba \(1956\)](#); [Zsolt \(1960\)](#)}. Ezen eseményeknek lett a következménye, hogy a feleségem „főhivatású” anya lett. Egyedül tartottam el az akkor már héttagú családomat.

A további munkámat eseményenként elemzem.

MINSZK22.

EMG 830.

VIDEOTON 1010.

FUJTSU FACOM R.

Részem az oktatásban.

MINSZK 22.

A KSH-ban létre hoztunk egy szakmai *közösséget* (1965.II.1.), *laboratóriumot*, amely később INFELOR néven vált ismertté. Kaptunk egy MINSZK 22 számítógépet {1966.II.}, amely olyan pucér volt, mint egy ma született csecsemő. *Magyarul*: egy tökéletes *második generációs hardver, szoftver nélkül*. Pultról „ütöttem be” az *indító programokat*. Az ELLIOTT gép szoftverje „bennem élt”, még az ősszel mindent lemásoltam, amire emlékeztem és közben építettem az új szemléletemnek megfelelő rendszert. Egy kollegám {[Bakos Tamás](#)} Minszkben 3 hónap alatt emlékezetből implementálta az ELLIOTT AUTOKOD fordítóját {[MITRA néven](#)}, amit beiktatva a rendszerbe 1966 végén teljes értékű gépet biztosítottunk a felhasználóknak {[a hazai viszonyokhoz képest](#)}. Implementáltam egy LISP nyelvet, amelyen könnyen megfogalmaztunk egy „kezelő rendszert” {[Farkas Anikó](#)}.

A hardveres társaim segítségével szinte mindent megvalósítottam, amit az ember-gép kapcsolatról elképzeltem {[az akkori technikai feltételeknek megfelelően](#)}.

A külvilág igényeire figyelve „előre” elkészítettem egy *szimulációs rendszert*, amellyel bármely számítógép hardverjét „utánozhattuk” a gépünkön. Ennek a lehetőségnek számos előnyét láthattuk a további munkáinkban. A szimulált gépen a megfelelő szoftvert elkészíthettük, még az igazi gép üzembe állítása előtt.

EMG 830.

Az EMG-ben már 1962 óta törték a fejüket a mérnökök egy számítógép építésén. A gép 1967-ben kezdett valósággá válni. *Megkérdeztük* van-e szoftver hozzá. *Válasz: nincs*.

Felajánlottuk, mire a gép elkészül a szükséges szoftver is készen lesz. Csodálkoztak, de elfogadták az ajánlatot. Szerződést kötöttünk. A *szimulációs rendszeren* megcsináltuk, amit ígértünk. Amikor a gép első igazi példánya „talpra állt”, mi vittük a teljes alapszoftvert és a FORTRAN programozási nyelv fordítóprogramját {[amely először jelent meg kereskedelmi szinten az országban](#)}. Az EMG gép második, fejlettebb változatára is könnyen áttettük a rendszert.

Kár, hogy az *akkori politika semmibe vette* az EMG eredményeit, és az ott felhalmozott szellemi tőkét.

VIDEOTON 1010.

A magyar állam megvásárolta egy számítógép gyártásának licencét a *franciáktól* {CII 10010}. A gyártás lehetőségét a VIDEOTON cég kapta. A cég a TV gyártásra volt berendezve ezért rohanást kezdete begyűjteni a számítógéphez értő mérnököket {*az EMG szellemi tőkéjét apasztotta, ahogy sikerült*} a számítógép gyártásához.

Mi *parancsot kaptunk* a KSH-ból, hogy biztosítsuk az új gép szoftver feltételeit.

A KFKI szoftvereseivel összeültünk megtervezni a rendszert és elosztani a feladatot.

{A szentendrei Danubius hotelben „törtük a fejünket” együtt több napon keresztül}

A kivitelezésben ránk hárult a munka dandárja, hiszen tízszer annyian dolgoztunk együtt, mint ők.

Ezután *megterveztem* a gép operációs rendszerét, egy békés éjszakán, teljes mélységében {*szokásom szerint és a magam módszerével*} és VIDEOS-nak neveztem el. A következő napokban „emésztettük” a tervet, beiktattuk a javasolt módosításokat és elkészült a végleges terv.

Azt valósítottuk meg két év alatt. Itt is volt feladata a *szimulációnak*, hiszen igazi gépet csak nagy sokára kaptunk.

A gép *utóélete*, hogy R10-ként tagja lett az ESZR rendszernek.

FUJITSU FACOM R.

1971 elején egy magyar delegáció járt **Japánban**, megismerlni az ottani fejleményeket. A delegációban a szakmai színeinket **Dömölki Bálint** képviselte. Ezek után a FUJITSU cég képviselői itt vendégeskedtek (**Budapesten**). A hazai szellemi kapacitást mérték fel a szoftver készítés területén.

Körbe járva a lehetséges intézeteket minket kértek fel a szoftver rendszer megtervezésére és elkészítésére, egy akkor tervezett kisgépükre.

Elvállaltuk. 1971 őszen megkötöttük a szerződést egy éves időtartamra.

A gyár a nagy gépeket sorozatban gyártotta, a kisgépet kísérletnek szánta. Különös figyelmet szenteltek az ember-gép kapcsolat szervezésére, a szervezés módszertanára.

Mi, a szemléletünknek megfelelően, *elkezdtük a feladatot megoldani*. Mivel igazi gépet csak következő év májusában vehettünk birtokba, nagy szerepe volt a *szimulátoron* való munkálkodásnak.

A nagy távolság, az ismeretek beszerzésének nehézségei miatt, a szimulációt is nehezen tudtuk megvalósítani, de sikerült. Megterveztünk egy assembly nyelvet amelynek assemblerét **Bánkfalvi Jutka** hamar elkészítette, így rögvést elkezdtük, élesben, a feladat megoldását. A makro assemblert **Buzder Józsvival** terveztük {*akkor végzett az egyetemen, az volt a diploma munkája*}.

Elkészítettem a rendszertervet, amit angol nyelven elküldtünk a FUJITSU cégnek.

1972 februárjában Japánba mentünk **Bakos Tamással** megvédeni a tervünket. Sikerrel.

A fejlesztéssel itthon jól haladtunk, és 1972 közepén elindultunk **Japánba** a munkát a helyszínen befejezni és átadni. Az ott töltött idő maradandó emléket hagyott bennünk. Ritka vélemény, de a **Japán** munkatársak testvéreiknek tekintettek minket. {*egy töről fakadtunk*}.

A munkánkat hátráltató feltételek:

Az igazi gép csak 1972 áprilisában érkezett Magyarországra {*négy hónap késés*}

Az elfogadott rendszerterv mellett, munka közben, *háromszor* kértek módosítást a terven.

A módosításokat, a **japánok** számára hihetetlen gyorsasággal, átvezettük, igazolva a *moduláris tervezési módszer* hatékonyságát.

Mi mindezek mellett is határidőre elkészítettük a kívánt rendszert. Az átvevők részéről is nagy volt a lelkesedés. Felajánlották {a vezérigazgató}, hogy **Budapesten** létrehoznak egy FUJITSU központot, amely kiszolgálná **Európát**. Mi örültünk, a lehetőségre büszkék voltunk.

Itthon beszámoltunk a FUJITSU ajánlatáról, de a KSH és az OMFB urai „érdemeink elismerése mellett” elvetették a tervet.

Nem először álmodtam és nem egyedül – hiába.

RÉSZEM AZ OKTATÁSBAN.

Hajlamaimnak megfelelően, miután elhagytam középiskolai pályámat és áttértem a számítógép alkalmazásainak megismerésére, célkitűzéseimet így fogalmaztam meg {1962-ben}:

Megtanulni

mindent, ami számítógép {hardver, szoftver és a történelmi fejlődés};
megismerni a lehetőségeket a számítógép alkalmazására {rendszertervezés};
megtanulni a különböző alkalmazások módszereit {elsősorban matematika}.

Mindezeket tanítani.

1962-ben jártunk. A nagyközönség számára a számítógép működtetése mítosznak tűnt, a kíváncsiakat valakinek tanítani kellett. Olyannak, aki tudja csinálni is, amit mond. Erre akartam vállalkozni.

Sikerült.

Megpróbálom felsorolni a „helyeket” ahol a tanítási „hóbortomat kiélhettem”.

Mérnöki Továbbképző Intézetben tanfolyam {Bp. Műszaki Egyetem posztgraduális képzés};
Középiskola {Berzsenyi gimnázium, Bp.} {rendes középiskolai oktatás matematika tagozaton};
Programozó tanfolyam {KSH} {nyilvános képzés érettségizetteknek};
Egyetem {Szeged, Számítástudományi tanszék} {oktatás matematikusoknak};
Üzleti kapcsolat {FUJITSU} {az új gép programozásának oktatása a gyár érdekelt dolgozóinak}.

Az alábbi leírásban a dátumokból azt is lehet „érezni”, hogy mindig olyanokat tanítottam, akik akkor még hírből {sem} ismerték a computer szót vagy annak magyar megfelelőjét, az alkalmazási lehetőségeket alig vagy egyáltalán nem.

ad 1) 1963 elején az ELLIOTT 803 programozása {a KGM mérnökeinek}
1966 végén ELLIOTT 4100 programozása {Csepel Vas és Fémművek vezetése, kiemelt dolgozók}
1967 közepe EMG 830 programozása {vásárlóknak}
1970 elején VT1010 programozása {PM vezető rétege}.

ad 2) Az iskola matematika tagozatos évfolyamában a III. osztályban heti 5+3 órában volt matematika tanítás és matematika gyakorlat. Én megkaptam a 3 óra gyakorlatot, hogy programozni tanítsam a gyerekeket. Két évig tanítottam őket, közben a MINSZK gépünkön aktív gyakorlatot végeztek {ez a tevékenységem 1965–1970-ig tartott, akkor átvették a „botot” a volt tanítványaim}. A „Berzsenyis” tanítványaim az egyetem elvégzése után szívesen jelentkeztek munkára az INFELOR-ba.

ad 3) 1967-ben megterveztem, és a KSH meg is hirdette a két éves, programozói tanfolyamot, érettségizetteknek, amely a Munkaügyi Minisztérium által elismert oklevelet adott. Száznál több

jelentkezőt oktattam az első évben, nagyon sok munkatársunk „származott” onnan. Ebből a kísérletből fakadt nemsokára a KSH oktatási intézménye a SZÁMOK.

ad 4) 1965-ben kerültem kapcsolatba **Szeged**-del.

Kalmár László professzor távollétében az ELLIOTT 803 szemináriumát vezettem. Amikor haza tért, bemutatkoztam. Megismerte a működésemet a szemináriumon és a munkahelyemen. Akkor kezdődött a szakmai kapcsolatunk {barátságunk}, ami 1976-ig {haláláig} tartott.

Laci Bácsi akkor már nem szeminárium formájában, hanem hivatalosan oktatott számítógép programozást. Minden tavasszal néhány órát biztosított számomra, hogy a munkahelyemen {INFELOR} addig végzett munkáimról beszámolhassak a hallgatóknak. Attól kezdve minden nyilvános szereplésén megkívánta a jelenléteimet, ahol a szakmáról volt szó.

1973-ban megkereste az igazgatómat {**Rabár Ferenc**}, engem akart „kölcson” kérni egy új tárgy bevezetésére.

Heti 5+2 órában kellett tanítani két matematikus évfolyamnak **RENDSZERPROGRAMOZÁS**-t {három féléven keresztül}. Vállaltam, **végül főállásban** is. A kitűzött célnak megfelelő tematikát állítottunk össze. Komoly szakmai ismeretet követelt. Az anyaggal tisztában voltam, a forrásmunkák kéznél voltak. A hallgatók lelkesen „fogadták” a kitekintést a szakmai nagyvilágba. A kitűzött feladatokat nagy szorgalommal végezték az egyetem számítógépén. Több kiváló tanítványom volt.

Laci bácsival 1976 júniusában tartottunk egy konferenciát **Dunaújvárosban** az ország TDK vezetőinek. Nagy tervekről álmodoztunk együtt. **Laci bácsi** ezután halt meg a mátrai **Akadémiai üdülőben**. Nélküle a terveink „pusztába kiáltó szó”-nak számítottak a szegedieknek. Így hamar eltávoztam **Szegedről**. Visszatértem az „otthonomba” {1978. április}, a SZÁMKI-ba, amit egykor ötödmagammal álmodtunk meg 1965-ben {akkor az **INFELOR** nevet kapta, ami **Szentiványi Tibor ötlete volt**}.

ad 5) A japán FUJITSU céggel kötött szerződés komoly szakmai megmérettetést jelentett, de e mellett egy más világnézetben nevelkedett emberekkel kellett szót érteni. Amikor **Bakossal** megjelentünk a gyárban, bemutatták az „átvevő brigádot”. Egy középkorú mérnök vezette és egy fiatal matematikus társa volt, a többi pedig „tanuló”. Közös tulajdonságuk volt, hogy nem tudták azt a számítógépet programozni. Először megismertettem velük a tervezett makro assembly nyelvet. Az „ismerkedés” folyamán kiderült, hogy a japán kópírás meghatározza a szemléletüket is. A fogalmakat is képekben őrzik meg. Komoly feladat volt például, a moduláris programírásban az EXTERNAL név megértetése. Figyeltem a jegyzetelésüket, és amikor nem értettek valamit a főnök füzetében visszalapoztam a kérdéses pontig és rámutattam. Meglátva a „képet” rögtön megértették. Vagy az is elég volt, ha megmondtam a jegyzetében az oldalszámot. Az ilyen együttműködésnek komoly pszichológiai hatása is volt a későbbi munka folyamán. A munka átadása után meghívtak a szoftver házukba ahova még nem tette be a lábát „fehér ember”. Bemutatták nekem hogyan dolgoznak. A HITACHI céggel együtt egy negyedik generációs gépet tervezek. Megmutatták mit **másoltak le az én módszeremből**. Nagy megtiszteltetés volt.

Szakmai tevékenységem „itthon”.

Mialatt **Szegeden** „vendégszerepeltem” a KSH berkeiben nagy változások történtek. Az INFELOR-nak elkészült a székháza a **Csalogány** utcában, s a Vállalat Kutató Intézeté vált, SZÁMKI néven. Hat év múlva, 1982-ben a KSH felügyelete alatt „született” vállalatokat egy vállalatba egyesítették SZÁMALK néven. Több kísérlet után végül e konglomerátum igazgatója **Havass Miklós** lett.

Nekem egy módszertani főosztályban jutott feladat {**Mező Miklós** vezetésével}.

Az érdekeltségünk területéről a módszertani ismereteket gyűjtöttük be módszertani füzetek formájában. Több mint 20 füzet készült el. Jó néhányat magam készítettem vagy elkészítésébe „bedolgoztam”. Jóval később a KSH leállította a tevékenységet {indok nélkül}.

Közben a **Videoton** a francia partnerének „eladta” a gépére általunk készített COBOL fordító programot.

A munkát **Bánkfalvi Judit** vezette {Sztanev Zuzsi és Bence Ildikó közreműködésével}, amelybe engem is bevettek. A munkát a francia cég gyárában fejeztük be.

A **Simonfai Laci** osztály a mesterséges intelligencia területén tevékenykedett. Az orvosok számára létrehozta egy „tanuló rendszert” amelynek kézikönyvét végül megírtam angol nyelven. A munkát PC-n végeztem.

Ezután kértem a **nyugdíjazásomat** {1989-ben, idő előtt 1½ évvel}, amit elfogadtak.

TEVÉKENYSÉGEM A SZÁMÍTÓGÉPEK ALKALMAZÁSÁBAN.

Az eddigi leírásban látható, hogy érdeklődésem középpontjában a számítógép, mint kiszolgáló rendszer tökéletesítése állt. Az alkalmazással csak esetenként foglalkoztam, ha valamelyik szakterületen sürgős igény volt az együttműködésemre.

Részt vettem néhány érdekesebb feladat megoldásában.

Magyarországi profilhengerek programozása.

Optimális kohóelegy számítása.

Diesel motor tervezése.

Turbógenerátor főtengelyének tervezése.

Tudományos kísérlet a műszaki egyetemen.

Újlaky Tamás

Dunaújvárosi kohófőnök

Műegyetem

GANZ

Grinyov Vlagyimír

Ezekben a munkákban mellettem a „szakmát” a megfelelő szakember képviselte {mérnök, közgazda}.

ad a) Három helyen volt az országban nagy profilhengerek melyek összességét kellett programozni. Ezek: Dunaújváros, Diósgyőr, Ózd

A „vevők” negyedévenként rendeltek a KOHÉRT című vállalatnál ahol elosztották mit hol termeljenek. A probléma matematikai megoldása **lineáris programozással** lehetséges. A gépen volt megfelelő program, de a probléma megoldásának mátrixa túl nagyméretű volt a gép számára. Kidolgoztam egy közelítő algoritmust, amellyel „megbirkózott” a gép. Az előző két negyed-évre „lefuttatva” a programot 17-20%-kal jobb elosztást készítettünk, mint a KOHÉRT, beleértve a programba a gyáraktól való kiszállítást optimalizálását is. Ha az adatokat „lelyukasztották” a program 6' alatt megadta az optimális megoldást.

ad b) A **dunaújvárosi kohófőnök** negyedévenként készítette a „termelési tervet”, amelyben meghatározta az előírt minőségű acél gyártásához szükséges nyersanyag mennyiségi összetételét.

Ehhez egy **differenciál egyenletet** kellett megoldania az adott aktuális értékekkel. Egynapi munkája volt a számítás. Ha az **eredményben** valamelyik „összetevő” százaléka nem volt megfelelő, másnap újra kezdte a számolást a befolyást gyakorló nyersanyag részarányát megváltoztatva.

Megtanultam a számolás menetét a főnöktől. Elkészítettem a programot, beleépítve a végtermékben az elemek szükséges arányának korlátait. Sikerral futtatam néhány korábbi számítást ellenőrizve. A program mindaddig számolt, amíg megkapta a feltételeknek megfelelő optimális értéket.

A **számolás menete** gyakorlatban a következő volt:

A gyárban, telex gépen, leírták a szükséges adatokat. Mi a számítóközpontban azonnal megkaptuk a lyukszalagon azokat. A program beolvasta, elvégezte a számítást, az eredményt szalagra lyukasztotta. Telexen visszaküldtük az eredményt.

Mindez 10^7 -et vett igénybe.

ad c) A Műszaki egyetem Hőerőgépek tanszékének feladata volt, segítség nyújtás a diesel motorok tervezésében.

A **probléma leírása**: a gyár elkészít a gépből egy prototípust amelyen kikísérletezik a megfelelő bemenő paraméterekkel a tervezett gépet. Az így kikísérletezett gépet gyártják le. Ez az eljárás hosszú idő munkája. Javasoltam a gépi megoldást. A **differenciálegyenlet** megoldása programozható, benne a változtatható paraméterekkel. A géppel megrajzolják a „munkagörbét” amit a programmal is megtehetünk. A két görbét egyeztetve a programot megfelelően módosítottuk, ezután a programmal „szimulálhattuk” a gép működését. Egy-egy kísérlet 2-3'-be „került” amellyel szinte végtelen lehetőséget adtunk a tervezők kezébe.

ad d) A Ganz gyár és a Láng gépgyár közösen egy turbognerátort tervezett. A probléma a teljes tengely kritikus fordulatszáma volt. Megoldás a tengely felosztása n egyenlő részre, és azok forgatónyomatékából számítható ki az **együtthető matrix sajátértékeinek** maximumából a kritikus fordulatszám. Ezt a számítást végeztem el a gépen {a tengelyt 60 részre oszthattuk}.

ad e) Egy **orosz aspiráns** azzal a feladattal vendégeskedett a Műszaki egyetemen, hogy végezzen vizsgálatokat a folyadék nem turbulens áramlásának „viselkedésére”. A rakéta kísérletekben a forgó alkatrészek olajozása volt a probléma. Az aspiráns {Vologya azaz Grinyov Vlagyimir} kilenc hónapos itt tartózkodásának utolsó hónapjában derült ki, hogy a témavezető docens nem ért a számítógépekhez. Az egyetem rektora kérte a segítségünket. A fiatalember az eltelt 8 hónapban jól megtanulta a nyelvünket, de a témájában nem haladt előre. Elmagyarázta nekem, hogy a feladat megoldását egy másodrendű parciális differenciál egyenlet megoldása adná. A probléma megoldása csak számítógépen lehetséges.

Két feladat előtt álltam.

A probléma matematikájának megoldását nem ismertem {tanárjelöltek ilyen nem tanultak}.

A másik az ELLIOTT cég akkor küldte meg az ALGOL nyelv fordítóprogramjának implementációját, azt sem ismertem.

Egy hét alatt pótoltam a fejemben lévő hiányokat és a maradék időben megcsináltam a programot, amit **Vologya** lyukszalagon hazavitt. Sikeredt a kandidátusi vizsgája írta azonnal és invitált bennünket egy kis moszkvai kirándulásra.